Det svenska ålderspensions-systemet

Så fungerar inkomstpensionen, premiepensionen och garantipensionen

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Det svenska ålderspensionssystemet

Så fungerar inkomstpensionen, premiepensionen och garantipensionen

December 2016

Innehåll

Inledning ... 5
Den allmänna inkomstgrundade pensionen ... 7
Ett nytt pensionssystem ... 7
Både ett fördelningssystem och ett premiereservsystem ... 8
Inkomstindex och inkomstbasbelopp för bättre följsamhet ... 9
Läsanvisning till beskrivningen av den inkomstgrundade pensionen . 10
Pensionen tjänas in - underlag för pensionsrätt ... 11
Pensionskontot under intjänandetiden ... 13
Pensionsuttaget ... 13
Specifikt för inkomstpensionssystemet ... 15
Balanseringen – långsiktigt ekonomiskt förtroende för inkomstpensionen ... 17
Specifikt för premiepensionssystemet ... 20
Pensionsrätt motsvaras av pensionsavgift ... 22
Övergångsregler ... 24
Garantipensionen ... 25
Beskrivning av andra förmåner till ålderspensionärer ... 29
Bostadstillägg ... 29
Äldreförsörjningsstöd ... 30
Efterlevandepension till vuxna ... 31
Tjänstepension ... 30
Avslutande kommentar ... 32
Några siffror 2015 ... 32

Den svenska ålderspensionen

Inledning

Det allmänna pensionssystemet – den lagstadgade ålderspensionen – är en del av den svenska socialförsäkringen. Det omfattar alla som har arbetat och bott i Sverige. Det består av inkomstpension, premiepension och garantipension.

Den allmänna ålderspensionen är det huvudsakliga pensionsskyddet, och den huvudsakliga försörjningskällan, för de flesta pensionärer. Basen är den inkomstgrundade pensionen, dvs. inkomstpension och premiepension. Den kompletteras vid behov av garantipension, ett grundskydd för den som har en låg eller ingen inkomstgrundad pension. I grundskyddet för ålderspensionärer ingår också de inkomstprövade förmånerna bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd[1].

Inkomst- och premiepensionen är arbetsbaserade förmåner. Försäkrad, rätt till pension, har alla som har arbetat här i landet, betalat inkomstskatt och därmed tjänat in pensionsrätt. Intjänad inkomst- och premiepension betalas ut oberoende av var den försäkrade är bosatt som pensionär. Den inkomstgrundade pensionen finansieras med avgifter. Inkomstpensionssystemet är ett fördelningssystem[2] med buffertfond. Premiepensionen är ett fullfonderat system med individuell fondering.

Garantipensionen är en bosättningsbaserad förmån. Enligt huvudprincipen tjänas den in genom bosättning här i landet och betalas ut till pensionärer bosatta i Sverige. Övriga delar av grundskyddet är också bosättningsbaserade förmåner. Grundskyddsförmånerna finansieras med allmänna skattemedel.

Den allmänna pensionen svarar oftast inte för hela pensionsskyddet. Omkring 90 procent av de förvärvsarbetande har även en tjänstepensionsförsäkring. Tjänstepensionen kompletterar den allmänna pensionen och har särskilt stor betydelse för höginkomsttagare. För dem utgör tjänstepensionen en inte obetydlig del av den sammanlagda pensionen. Sparande i individuell pensionsförsäkring är en annan väg att stärka den framtida pensionen.

---

[1] Dessa förmåner ligger utanför det allmänna pensionssystemet.
[2] Med fördelningssystem menas att de avgifter som betalas in under ett år i huvudsak används för att finansiera samma års pensioner.

Här informeras först om den allmänna inkomstgrundade pensionen och dess finansiering. Därefter beskrivs garantipensionen och, kortfattat, övriga grundskyddsförmåner och efterlevandepension till vuxna samt tjänstepension. Förmånerna, med undantag för tjänstepensioner, administreras av Pensionsmyndigheten.
Avslutningsvis nämns några aktuella utredningar inom området och några siffror över antalet och kostnader för ålderspensioner.

Den allmänna inkomstgrundade pensionen

En översiktlig bild av den inkomstgrundade pensionen

- Den inkomstgrundade pensionen fungerar som en pensionsförsäkring
- Pensionen är avgiftsbestämd - grundas på livsinkomsten
- Intjänad pensionsrätt är 18,5 procent av inkomsten upp till ett högsta belopp, ett tak
- Tydliga fördelningsinslag finns, t.ex. pensionsrätt till förälder för vård av små barn
- Intjänad pensionsrätt motsvaras av en lika stor avgift, som bokförs på individens konto
- Pensionssystemet är en försäkring mot hög ålder. Kontobehållningar efter personer som lever kortare än genomsnittet fördelas till kvarlevande i samma åldrar – arvsvinster. Därmed sker en omfördelning från dem som lever kortare till dem som lever längre.
- Kontobehållningen utgörs av intjänade pensionsrätter, förräntning och arvsvinster minskad med kostnader för administrationen
- Kontot, fördelat på en genomsnittlig återstående livslängd och inräknat en förskottsränta, bestämmer pensionens storlek
- I kontobehållningen ska ingå pensionsrätt tillgodoräknad på faktiskt intjänad inkomst[3]. Inga ytterligare kvalifikationskrav finns.

Av pensionsavgiften 18,5 procent går 16 procentenheter till inkomstpensionen (fördelningssystem) och 2,5 procentenheter till premiepensionen (fonderat system).

Ett nytt pensionssystem

1998 togs beslutet om ett nytt pensionssystem. Det reformerade regelsystemet har trätt i kraft etappvis och gäller fullt ut fr.o.m. 2003. Det huvudsakliga skälet till reformen var det gamla systemets finansiella instabilitet, dess bristande följsamhet till ekonomiska och demografiska förändringar i samhället. Hur värdet av pensionerna utvecklas i förhållande till sysselsättning och löner har stor betydelse för systemets stabilitet och hur pensionssystemet anpassas till ändrade ekonomiska förhållanden har effekter på samhällsekonomin – ett ömsesidigt beroende. Ett annat skäl för en reform var att stärka sambandet mellan avgifter och förmåner –

[3] Se nedan om förvärvsvillkoret.

rättvisa i förhållandet pengar in i och pengar ut ur systemet, såväl mellan individer som mellan generationer.

Den inkomstgrundade ålderspensionen organiserades om till en fristående försäkringsgren, avskild från andra socialförsäkringsgrenar. Den finansieras helt med avgifter. Även i finansiellt avseende är den inkomstgrundade pensionen ett fristående system. Utgifter och avgiftsinkomster redovisas utanför statsbudgeten.

En viktig del i reformarbetet har varit målet att utforma ett system som, utöver den finansiella stabiliteten, även är politiskt stabilt. En pensionsförsäkring är ett långsiktigt åtagande och förtroendet för systemet ligger i tron på dess stabilitet i bred mening. Den politiska stabiliteten vilar på en överenskommelse mellan sex av riksdagens partier. Överenskommelsen omfattar ålderspensionssystemet, dvs. reglerna för inkomstpension, premiepension och garantipension.

Både ett fördelningssystem och ett premiereservsystem

Den inkomstgrundade ålderspensionen är ett i princip självständigt och självfinansierat system med en fast avgift. Det består av två delar: inkomstpension och premiepension. Det finns stora likheter mellan de två delarna, hur pensionen tjänas in och beräknas, men också avgörande skillnader.

Inkomstpensionssystemet är ett fördelningssystem: pensionsavgifterna som betalas in under året finansierar samma års pensionsutbetalningar. Pensionsavgiften bokförs som en pensionsrätt på individens konto, men alltså utan någon motsvarande fondering. Om inbetalade avgifter inte räcker till pensionsutbetalningarna täcks underskottet av medel ur systemets buffertfond. Buffertfonden består egentligen av fyra självständiga fonder: Första – Fjärde AP-fonden[4].

Premiepensionssystemet tillkom i samband med reformeringen av pensionssystemet. Motiv för införandet var bl.a. att det innebär en viss riskutjämning på så sätt att ålderspensionen kommer att påverkas både av standardutvecklingen i samhället och av kapitalavkastning. En annan argumentation för ett premiereservsystem utgick från stabiliteten: pens-

[4] Dessutom finns Sjätte AP-fonden som är en tillgång i inkomstpensionssystemet, men som varken tillförs avgifter eller betalar ut pensioner.

ionsrätterna fonderas och motsvarar därmed individuella förmögenheter som är civilrättsligt skyddade. Därmed undviks osäkerheten i att pensionen baseras på ett socialt kontrakt. Vidare framhölls att ett premiereservsystem är ekonomiskt stabilt, pensionernas finansiering är säkrad utan att avgiften behöver höjas. Flera av de inslag som kännetecknar det försäkringsmässiga premiepensionssystemet ingår i inkomstpensionens utformning.

Premiepensionen är således ett fullfonderat system med individuell fondering. Ett belopp motsvarande den intjänade pensionsrätten sätts av till den försäkrades premiepensionskonto. Pensionsspararen har möjlighet att själv välja fonder för sitt premiepensionssparande. Det ger möjlighet till global riskspridning och en möjlighet för den försäkrade att själv välja risknivå utifrån sin egen situation. Ur ett stort utbud av fonder (”fondtorget”) kan upp till fem olika fonder väljas. För den som inte vill välja själv placeras pengarna i AP7 Såfa[5]. Premiepensionskontots utveckling följer utvecklingen i valda fonder.

Inkomstindex och inkomstbasbelopp för bättre följsamhet

Inkomstindex och inkomstbasbeloppet infördes i samband med inkomstpensionssystemet. *Inkomstindex*[6] är ett mått på hur genomsnittsinkomsten i samhället utvecklas. Med inkomstindex värdesäkras pensionsrätterna. De utvecklas i takt med den allmänna inkomstutvecklingen, pensionsrätterna är därmed standardsäkrade. Inkomstindex mäter den årliga förändringen i nominell genomsnittsinkomst[7]. Det inkomstbegrepp som används är pensionsgrundande inkomst utan takbegränsning för personer i åldrarna 16-64 år.

Inkomstbasbeloppets utveckling bestäms av inkomstindex, på motsvarande sätt som konsumentprisindex ligger till grund för prisbasbeloppet. En beloppsgräns kopplad till inkomstbasbeloppet istället för till prisbasbeloppet har större aktualitet i det att den är standardsäkrad. 2017 är inkomstbasbelopp 61 500 kronor.

---

[5] *S*tatens *å*rskulls*f*örvaltnings*a*lternativ inom Sjunde AP-fonden

[6] Hur inkomstindex beräknas regleras i Socialförsäkringsbalken. En mer lättillgänglig beskrivning redovisas i Orange rapport, som årligen ges ut av Pensionsmyndigheten. Detsamma gäller andra beräkningsfaktorer som nämns i det följande.

[7] Beräkningsformeln för inkomstindex har justerats fr.o.m. 2017. Beslutad förändring innebär ett enklare inkomstindex med större aktualitet.

Läsanvisning till beskrivningen av den inkomstgrundade pensionen

Den inkomstgrundade pensionen är *en* pension, men ändå tudelad i inkomstpension och premiepension. Pensionssystemets regler är till stor del gemensamma för de två delarna. Där reglerna skiljer sig åt är de ändå utformade efter samma principer. Att det finns olikheter mellan ett fördelningssystem och ett fonderat system är naturligt – olikheter i detaljerna, även om detaljerna i fråga är av stor vikt.

I det följande beskrivs först de gemensamma delarna för inkomst- och premiepensionen. Hur pensionen tjänas in, hur underlaget för pensionsrätt ser ut, gäller naturligt nog för den *inkomstgrundade* pensionen, dvs. gemensamt för inkomst- och premiepensionen. När och hur inkomst- respektive premiepensionen kan tas ut följer också gemensamma regler. Samma principer gäller för hur individens pensionskonton utvecklas under intjänandetiden och för hur pensionen beräknas.

Det är mer än pensionsrättens storlek (16 respektive 2,5 procent av underlaget) som skiljer mellan inkomst- och premiepensionssystemen. Under rubrikerna ”Specifikt för…” beskrivs regelutformningar som gäller enbart respektive delsystem. Ett mer omfattande inslag specifikt för inkomstpensionen är *balanseringen* av pensionsbehållningar och pensioner. Balanseringsreglerna möjliggör att fördelningssystemet kan vara ”självstyrande” på liknande sätt som premiepensionssystemet kan sägas vara.

Avsnittet därefter handlar om avgifterna till systemet. Sist i denna del: kort om övergångsreglerna till det reformerade systemet.

Pensionen tjänas in - underlag för pensionsrätt

Den som arbetar och betalar skatt tjänar in pensionsrätt för ålderspension

I princip alla skattepliktiga ersättningar ger pensionsrätt: arbetsinkomster och ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkringarna. I det senare fallet handlar det alltså om transfereringar som sjukpenning, föräldrapenning m.fl. som periodvis betalas ut istället för lön samt sjukersättning som varaktigt ersätter tidigare förvärvsinkomst.

Inga åldersgränser för pensionsintjänandet

Pensionen grundas på inkomster som individen haft under hela livet, dvs. den grundas på livsinkomstprincipen. Inkomster tidigt i livet, redan under barndomsåren, räknas. Att sådana inkomster ingår beror inte i första hand på deras vikt i pensionssammanhang. Det beror snarare på bristen på motiv för en nedre åldersgräns för att tjäna in allmän ålderspension. Det finns inte heller några uppenbara motiv för en övre åldersgräns för intjänandet. För en pensionär som tjänar in nya pensionsrätter höjs den utgående pensionen från årsskiftet efter det att pensionsrätten fastställts.

En mycket låg årsinkomst ger ingen pensionsrätt

Det finns en lägsta beloppsgräns, eller snarare tröskel, för den pensionsgrundande inkomsten. Den undre gränsen hänger samman med hur inkomstuppgifterna hämtas in. Pensionsgrundande inkomst fastställs från beslut om slutlig skatt. Gränsen för att lämna självdeklaration för inkomster är därför en tröskel som man måste komma över för att få pensionsgrundande inkomst tillgodoräknad. Den räknas då från första kronan. Självdeklaration ska lämnas om man haft en inkomst på 42,3 procent av prisbasbeloppet[8] eller mer. För 2017 innebär det att tröskeln in i systemet är 18 951 kronor – den lägsta årsinkomst som kan ge pensionsrätt.

Hög årsinkomst ger inte heller pensionsrätt i allmänna systemet

En övre gräns för den pensionsgrundande inkomsten har funnits sedan allmän inkomstgrundad pension infördes 1960. Den övre gränsen, intjänandetaket, är knuten till inkomstbasbeloppet och motsvarar 7,5 inkomstbasbelopp. Intjänandetaket följer således genomsnittsinkomstens utveckling. Syfte är att pensionsskyddet inte med tiden ska förlora i omfattning och betydelse och att andelen förvärvsarbetande med inkomster över taket ska hållas i stort sett oförändrad. År 2017 är maximal pens-

[8] 2017 är prisbasbeloppet 44 800 kronor.

ionsgrundande inkomst 461 250 kronor (eller 38 438 kronor per månad). Tjänstepensionen svarar för pensionsskyddet för högre inkomster. Omkring 15 procent (främst män) har en inkomst över taket i det allmänna systemet.

Student eller småbarnsförälder? Det kan också ge pensionsrätt

Livsinkomstprincipen, tillämpad fullt ut, ger inte utrymme för någon frånvaro från arbetslivet utan att det märks på pensionen. Men det finns situationer i livet då en frånvaro från arbetslivet inte bör medföra lägre pension. Ett sådant tillfälle är frånvaro för förälder som tar hand om små barn. Vid sådana tillfällen tillgodoräknas den försäkrade en fiktiv inkomst, ett så kallat pensionsgrundande belopp, till grund för pensionsrätt. Pensionsgrundande belopp ges för barnår, studier, plikttjänst och för sjuk- och aktivitetsersättning.

Föräldrar till små barn kan få pensionsrätt grundad på ett pensionsgrundande belopp, om vissa villkor är uppfyllda. Villkoren gäller inte de praktiska omständigheterna som faktisk vårdnad om barnet eller inkomstbortfall, utan sakförhållanden som rättslig vårdnad, bosättning och ålderskriterier. Pensionsgrundande belopp för barnår beräknas för barnets första fyra år[9]. Den fiktiva inkomsten beräknas med den för föräldern fördelaktigaste metoden av tre[10]. Föräldrarna bestämmer själva vem av dem som ska tillgodoräknas barnåret. Barnår tillgodoräknas oberoende av om föräldern samtidigt har haft föräldrapenning, arbetsinkomst eller annan pensionsgrundande inkomst[11].

Pensionsgrundande belopp för *studier* grundas på utbetalt studiebidrag och för *plikttjänst* på del av genomsnittsinkomsten för försäkrade i åldrarna 16-64 år.

Pensionsgrundande belopp beräknas för år med *inkomstrelaterad sjuk- eller aktivitetsersättning*. Ersättningen är pensionsgrundande och det pensionsgrundande beloppet ger ett extra påslag upp till en högre kompensationsnivå i förhållande till en antagen individuell förvärvsinkomst.

---

[9] För adoptivbarn gäller särskilda regler med en övre åldersgräns på 10 år.
[10] Tre metoder för beräkning av det pensionsgrundande beloppet: 1) en utfyllnad till den pensionsgrundande inkomst (pgi) föräldern hade året innan barnets födelse; 2) en utfyllnad till 75 procent av genomsnittlig pgi för alla upp till 64 år; 3)utfyllnad med ett inkomstbasbelopp.
[11] Finns dock ett intjänandetak på 7,5 inkomstbasbelopp.

Förvärvsvillkor

Den inkomstgrundade pensionen är således inte strikt grundad på bara individens inkomster. Den ska å andra sidan inte grundas på enbart fiktiva inkomster. För att pensionsgrundande belopp för barnår, studier eller plikttjänst ska ge pension måste man också ha arbetat och tjänat in pensionsgrundande inkomst. F*örvärvsvillkoret* måste vara uppfyllt. Förvärvsvillkoret innebär att den försäkrade ska ha haft en pensionsgrundande inkomst i åtminstone fem år på lägst två inkomstbasbelopp.

Pensionsunderlag

Den försäkrades pensionsunderlag är summan av pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp. Underlaget begränsas av intjänandetaket. För år 2017 är intjänandetaket 461 250 kronor. En person med maximal pensionsgrundande inkomst har således inte rätt till pensionsgrundande belopp, även om villkoren i övrigt är uppfyllda. Pensionsrätten motsvarar 18,5 procent av underlaget. För 2017 är högsta möjliga pensionsintjänande 85 331 kronor. Pensionsrätten bokförs på individens pensionskonton.

Pensionskontot under intjänandetiden

Pensionsintjänandet sker under lång tid. De först intjänade pensionsrätterna är ofta mer än 40 år gamla när det är dags att börja lyfta pensionen. Pensionsrätternas värdeutveckling under spartiden har därför stor betydelse för den slutliga pensionens storlek. Även utvecklingen under pensionstiden påverkar beloppets storlek.

Pensionsrätterna på individens konto förräntas. Förräntningen görs på olika sätt i inkomst- resp. premiepensionssystemet. Pensionssystemet är försäkringsmässigt uppbyggt. Däri ingår tilldelning av arvsvinster (dödsfallskapital): avlidnas pensionskapital fördelas på kvarlevande i motsvarande åldrar. Det ger en extra årlig ränta till pensionsrätterna. Från pensionskontot dras årligen ett belopp för systemets administrationskostnader.

Pensionsuttaget

Pensionen kan tas ut tidigast från 61 års ålder. Ju senare pensionen tas ut desto högre blir månadsbeloppet. Tiden som pensionär blir då kortare

och behållningen på pensionskontot ska betalas ut under kortare tid. Pensionen kan tas ut helt eller partiellt till 75, 50 eller 25 procent. Att ta ut pension behöver inte betyda att man slutar arbeta. Man kan ta ut hela eller del av sin pension och fortsätta att tjäna in nya pensionsrätter. Pensionsuttaget är livslångt, men inte oåterkalleligt. Pensionären kan begära att pensionsutbetalningarna upphör och senare, vid valfri tidpunkt, ta ut pension på nytt. Inkomstpenson och premiepension tas ut oberoende av varandra.

Grundprincipen för pensionsberäkningen är att summan på pensionskontot fördelas på det antal år som den nyblivna pensionären i genomsnitt beräknas ha kvar att leva. Pensionsbeloppet betalas ut under hela livet. Att en del lever längre än genomsnittet uppvägs av att andra lever kortare tid, enligt principen för arvsvinstfördelning. Dessutom tillgodoräknas pensionsbeloppet en förskottsränta, ett förskott av det som den årliga förräntningen kan ge under de kommande åren. Förskottsräntan innebär att den nybeviljade pensionen blir högre – mer pengar tidigare. Å andra sidan utvecklas pensionen långsammare, eftersom förskottet räknas av i kommande indexeringar. Det betyder att inkomstminskningen, som följer på övergång från förvärvsarbetande till pensionär, mildras och att pensionären har en förhållandevis bättre ekonomi i början av pensionärslivet än i slutet.

Uttryckt på ett annat sätt: pensionens årsbelopp beräknas genom att kontot delas med ett delningstal. Delningstalet storlek beror på återstående medellivslängd vid åldern för pensionsuttaget och förskottsräntan. Delningstalen är desamma för kvinnor och män och specifika för varje årskull.

Pensionen betalas ut oberoende av var den försäkrade är bosatt som pensionär – här i landet eller utomlands. Små belopp betalas ut halvårsvis eller årsvis istället för månadsvis.

Specifikt för inkomstpensionssystemet

Pensionsrätten för inkomstpension motsvarar 16 procent av pensionsunderlaget. Beloppet bokförs på individens konto – inom inkomstpensionssystemet kallad pensionsbehållning. Någon faktisk avsättning eller fondering av pengar sker inte, eftersom inkomstpensionen är ett fördelningssystem. Hur inkomstpensionens värde ska beräknas, före och efter pensioneringstidpunkten, regleras i Socialförsäkringsbalken (SFB).

Standardsäkring med inkomstindex

Pensionsrätter kan tjänas in under hela livet. För att livsinkomstsprincipen ska ha en reell betydelse för den enskilde måste pensionsrätter intjänade tidigt i livet behålla sitt relativa värde fram till pensioneringen. Inom inkomstpensionssystemet sker detta med inkomstindex, som visar genomsnittinkomstens förändring i samhället. Inkomstindexeringen är den ränta som valts för systemet.

Balansindex

Intjänade pensionsrätter följer således förändringen i genomsnittsinkomsten. Syftet är att en pensionsrätt som tjänades in tidigt i livet med en genomsnittsinkomst ska motsvaras av en genomsnittlig inkomst även vid pensioneringstillfället. För den försäkrade betyder valet av genomsnittsinkomsten att inkomsterna för olika år blir i princip likvärdiga. Tillväxten i genomsnittsinkomsten påverkar tillväxten i systemets pensionsskuld.

För systemets följsamhet till samhällsekonomin är genomsnittsinkomsten ett bra val, men inte i alla lägen det bästa. Det beror på hur väl förändringen i genomsnittsinkomst och i summa inkomster följs åt. Inkomstsumman är underlag för uttaget av avgifter till systemet. Tillväxten i summa inkomster påverkar tillväxten i systemets tillgångar. För fortsatt stabilitet krävs att tillgångar och skulder utvecklas på ett likartat sätt.

Om medelinkomsten i samhället skulle öka kraftigare än den totala inkomstsumman, så att systemets finansiella stabilitet hotas, aktiveras *balanseringen* för att återställa stabiliteten[12]. Balanseringen motverkar att dagens kostnadsproblem skjuts fram till yngre generationer. Under peri-

---

[12] Det ska tilläggas att inte heller indexering med inkomstsumman skulle utesluta att indexeringen aktiverade balanseringen. Mer om balanseringen längre fram.

oder då balanseringen är aktiverad ersätts inkomstindex av *balansindex*. Inkomstindex och balansindex styr även de utgående pensionernas årliga utveckling.

Arvsvinster

Pensionsbehållningen tillgodoräknas arvsvinster. I inkomstpensionssystemet sker arvsvinstfördelning explicit endast före pensioneringen. Efter pensioneringen ingår arvsvinstfördelningen i det delningstal som används för att beräkna pensionen.

Administrationskostnader

Den bokförda totalsumman, pensionsbehållningen, minskas med ett administrationskostnadsavdrag. På pensionen som betalas ut görs inget avdrag för administrationskostnader. Kostnadsavdraget på pensionsbehållningen fasas in successivt. År 2021 kommer avdraget att motsvara hela administrationskostnaden.

Rent tekniskt sker tilldelningen av arvsvinster och kostnadsavdraget genom att pensionsbehållningen årligen multipliceras med en arvsvinstfaktor respektive en förvaltningskostnadsfaktor.

Inkomstpensionens beräkning

Då pensionen tas ut beräknas pensionsbeloppet genom att pensionsbehållningen delas med ett delningstal. Delningstalets storlek bestäms av återstående medellivslängd enligt officiell livslängdsstatistik och av förskottsräntan.

Beräkningen av inkomstpensionsbeloppet baseras således på observerad livslängd. Emellertid har utvecklingen varit sådan att vi lever längre och längre. Om den trenden håller i sig är delningstalet en underskattning av hur länge dagens nyblivna pensionärer kommer att uppbära pension. Det skulle kunna bidra till en försvagning av systemets ekonomi och stabilitet. Med andra ord en situation som i sådant fall hanteras genom att balanseringen aktiveras.

Förskottsräntan är satt till 1,6 procent. Valet är delvis en kompromiss. En hög förskottsränta betyder att den nybeviljade pensionen blir högre – individen får högre kompensationsgrad. Å andra sida ökar den utgående pensionen i långsammare takt. Pensionerna håller inte samma utveckl-

ingstakt som inkomsterna för de samtida förvärvsaktiva. Risken att pensionen faktiskt kommer att minskas framöver ökar. En hög förskottsränta i kombination med låg framtida tillväxt ger ett sådant förlopp.

Pensionsbehållningen blir pensionsbelopp

När den försäkrade går i pension omvandlas pensionsbehållningen till ett utgående pensionsbelopp. Då hel pension tas ut, omvandlas hela pensionsbehållningen till ett pensionsbelopp. Vid partiellt uttag är det motsvarande del av pensionsbehållningen som räknas om till ett pensionsbelopp.

Följsamhetsindexering

Inkomstpensionen räknas årligen om med förändringen i inkomstindex, i likhet med den tidigare pensionsbehållningen. Eftersom pensionsbeloppet redan har tillgodoräknats en ränta på 1,6 procent görs ett lika stort avdrag från indexförändringen. Förändringen i inkomstindex minskas med 1,6 procentenheter[13]. Det kallas följsamhetsindexering. Om balanseringen aktiveras används balansindex istället för inkomstindex. Indexeringen med balansindex innebär att den pension som betalas ut under balanseringsperioden är lägre än vad den annars skulle ha varit.

Balanseringen – långsiktigt ekonomiskt förtroende för inkomstpensionen

Valet att basera inkomstindex på genomsnittsinkomsten istället för på summa inkomster innebär att stabiliteten i förhållandet mellan förvärvsaktivas och pensionärers inkomster prioriteras framför den finansiella stabiliteten. Om utvecklingen blir sådan att inkomstindexeringen blir en börda för systemets ekonomi aktiveras balanseringen – pensionsbehållningarnas och pensionernas indexering blir snålare. Med balanseringen prioriteras en fast pensionsavgift och främjas ekonomisk rättvisa mellan generationer framför förräntningen av samtida pensioner[14].

Sämre finansiella förhållanden inom inkomstpensionssystemet kan således medföra att balanseringen aktiveras. Förräntningen sker då med balansindex istället för inkomstindex. Till att börja med ger balansindex

---

[13] Egentligen kvoten mellan årets och förra årets inkomstindex dividerat med 1,016.
[14] Även andra faktorer som AP-fondens värde och konsekvenser av det fasta delningstalet kan utlösa balansering.

lägre förräntning än inkomstindex. När ekonomin förbättras är det tvärt om. När balansindex kommit ifatt inkomstindex slås balanseringen av.

Schematisk bild av balanseringsförloppet

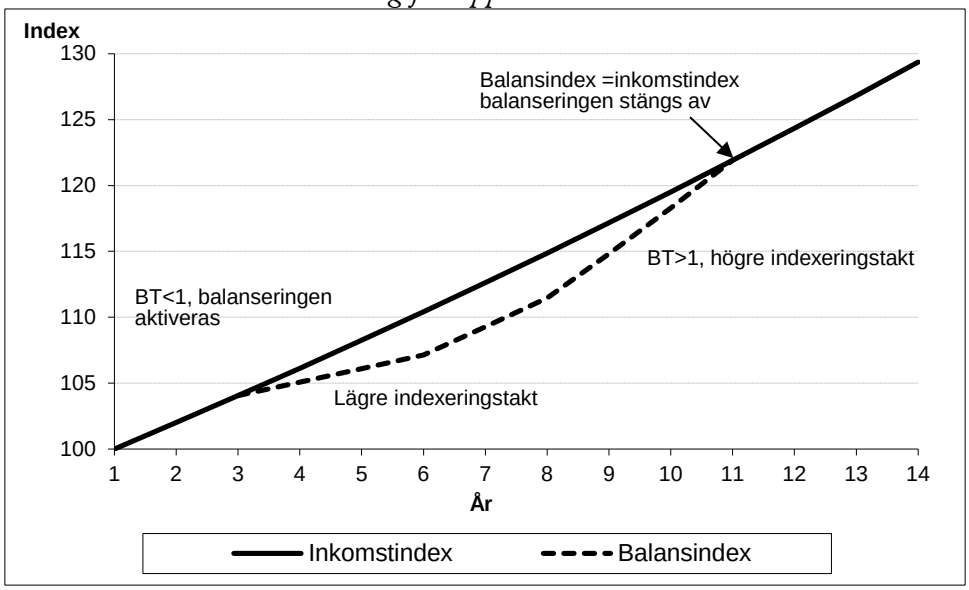

När och hur balanseringen aktiveras

Balanseringen aktiveras om inkomstpensionssystemets tillgångar är mindre än dess skulder. Kvoten mellan tillgångar och skulder benämns balanstal. Om balanstalet faller under talet ett aktiveras balanseringen. Balanstalet påverkar indexeringen. Så länge balanstalet är mindre än 1,0 blir indexeringen lägre än förändringen i inkomstindex. När balanstalet är större än 1,0 blir indexeringen istället högre än inkomstindexförändringen. Pensionernas och pensionsrätternas förräntning blir större, men det finns fortfarande ett ränteunderskott att ta igen – se den schematiska bilden ovan.

Balanseringsmetoden förutsätter att fördelningssystemets tillgångar och skulder kan beräknas årligen. Systemets tillgångar utgörs av buffertfonden och den så kallade avgiftstillgången. Avgiftstillgången är en värdering av det framtida avgiftsflödet, men enbart utifrån dagens förhållanden, dvs. de som gäller vid värderingstidpunkten. Systemets skulder är pensionsskulden till förvärvsaktiva respektive till dagens pensionärer. För en beskrivning av hur beräkningarna går till hänvisas till Orange rapport, Pensionssystemets årsredovisning, som tas fram av Pensionsmyndigheten varje år. Där återfinns också beräkningsformler för delningstal m.m.

En broms för pensionerna

Balanseringen kan liknas vid ett börsfall inom premiepensionssystemet. Den pensionsbehållning som tjänats in före balanseringen har, då balanseringen upphört, inte påverkats alls. Efter balanseringsperioden är värdet på den delen av behållningen lika stort som det skulle ha varit utan balansering. Pensionerna som betalas ut under balanseringsperioden är lägre än de skulle ha varit utan balansering. När balanseringsperioden är över, har den utgående pensionen återfått sitt värde på samma sätt som pensionsbehållningarna. För pensionsrätter som tjänas in under balanseringsperioden upphör likheten med premiepensionssystemet. Utan särskild åtgärd skulle pensionsrätter intjänade under perioden gynnas. De skulle få en extra stor uppräkning under balanseringsperiodens senare del utan att tidigare ha drabbats av motsvarande nedskrivning. För att undvika en sådan effekt och istället åstadkomma en likabehandling av inkomstpensionsrätterna, reduceras den nyintjänade pensionsrätten innan den läggs till behållningen. Reduktionen motsvarar den sammanlagda balanseringseffekten på pensionsbehållningen vid samma tidpunkt. Efter balanseringsperioden är även värdet av pensionsrätterna intjänade under perioden lika stort som det skulle ha varit utan balansering. Sammanfattningsvis: den enda (kortsiktiga) effekten av balanseringen för individen är lägre pensionsutbetalningar under balanseringsperioden.

Specifikt för premiepensionssystemet

Pensionsrätten för premiepension motsvarar 2,5 procent av pensionsunderlaget. Beloppet förs till individens pensionskonto. Premiepensionen är ett fullfonderat system med individuell fondering. Den försäkrade väljer själv hur premiepensionssparandet ska placeras. Premiepensionsverksamheten ska bedrivas enligt försäkringsmässiga principer. Pensionsmyndigheten, som är försäkringsgivare för premiepensionen, svarar för beräkningarna av premiepensionen.

Fondavkastning bestämmer förräntningen

Avkastningen i valda fonder bestämmer pensionsrätternas värdeförändring. Värdeutvecklingen blir därför inte densamma för alla. Trots likvärdigt intjänande kommer saldot på premiepensionskontot att skilja på grund av det individuella fondvalet.

Arvsvinster

I begreppet ”försäkringsmässiga principer” ingår tilldelning av dödsfallskapital – inom den allmänna försäkringen benämnt arvsvinster. Avlidnas premiepensionskapital fördelas på kvarlevande i motsvarande åldrar, både för förvärvsaktiva och för pensionärer.

Administrationskostnader

Kostnaderna för administrationen kan delas upp i kostnader för kapitalförvaltning och för övrig administration. Kapitalförvaltningskostnaderna varierar med fondvalet och dras direkt från förvaltat kapital. Avdraget, beroende på storlek, kan påtagligt reducera den framtida pensionen, eftersom det görs under så många år. Denna del av kostnaderna kan den försäkrade själv påverka. Övriga administrationskostnader dras direkt från premiepensionskontot.

Premiepensionens beräkning

Den årliga premiepensionen, som betalas ut, beräknas genom att behållningen på premiepensionskontot delas med ett delningstal. Premiepensionens delningstal baseras på prognosticerade framtida livslängder. I delningstalet tillgodoräknas en förskottsränta motsvarande 3 procent. Premiepensionskontot ligger kvar under pensionstiden. Kontot justeras för

diskrepanser i prognos och utfall och uppdateras med de förändringar som sker[15].

Två val om formen för pensionsutbetalningen

Vid pensionsuttaget väljer den försäkrade om pensionspengarna ska ligga kvar i de valda fonderna eller om pensionen ska tas ut som traditionell försäkring. I det första fallet följer premiepensionsbeloppet utvecklingen av fondandelarnas värde. Med traditionell försäkring garanteras pensionen till ett lägsta belopp. Den försäkrades fondandelar säljs och investeringsansvaret övergår till Pensionsmyndigheten, som är försäkringsgivare. Övergång till traditionell försäkring kan också göras senare under pensionstiden. Däremot kan man inte gå från traditionell försäkring tillbaka till fondförsäkring.

Ett beslut som ska tas då premiepensionen tas ut första gången är frågan om efterlevandeskydd för make. Med efterlevandeskydd betalas pensionen ut så länge någon av makarna lever, men med lägre månadsbelopp än utan efterlevandeskydd.

Överföring av premiepensionsrätt

Det finns möjlighet att föra över premiepensionsrätten mellan makar. Det är ett sätt att förbättra det individuella pensionsskyddet för maken med lägst inkomst. Överföringen görs årsvis och avser för kalenderåret intjänad pensionsrätt. Det är oftast mannen som för över pensionsrätt till kvinnan. Eftersom kvinnor i allmänhet lever längre än män innebär överföringen en fördyring för systemet – den överförda pensionsrätten kommer genomsnittligt sett att betalas ut under längre tid. För att eventuella merkostnader inte ska läggas på kollektivet tas en avgift ut. Avgiften är för närvarande 6 procent av överfört kapital.

---

[15] Årligen för värdeutveckling, arvsvinsttilldelning och avgiftsuttag. Ny livslängdsprognos vart tredje år.

Pensionsrätt motsvaras av pensionsavgift

Den inkomstgrundade pensionen är ett avgiftsbestämt system. Varje tillgodoräknad pensionsrätt motsvaras av en lika stor avgift till systemet. Pensionsavgiften 18,5 procent av pensionsunderlaget fördelas till de två delsystemen. Den största delen av ålderspensionen utgörs av inkomstpensionen. Pensionsavgiften är i det fallet 16 procent. Premiepensionens avgift är 2,5 procent av pensionsunderlaget.

Vem betalar vad?

Avgiftsinbetalningen delas mellan den försäkrade, arbetsgivare (inklusive egenföretagare) och staten. Den försäkrade och arbetsgivaren betalar avgiften för pensionsrätter grundad på arbetsinkomster, medan den försäkrade och staten betalar avgiften för transfereringar (sjukpenning m.m.), som gett pensionsrätt. Staten betalar hela avgiften för pensionsgrundande belopp (tillgodoräknade fiktiva inkomster).

Allmän pensionsavgift

Den avgift som individen betalar kallas allmän pensionsavgift och tas ut på inkomstdelar som ger rätt till pension. Det finns således ett tak för avgiftsuttaget, ett avgiftstak. Avgiftstaket är något högre än intjänandetaket. Det beror på att själva avgiften inte är pensionsgrundande. Den dras av från inkomsten innan pensionsgrundande inkomst fastställs. Individens inkomst är därför alltid högre än motsvarande fastställda pensionsgrundande inkomst. Den allmänna pensionsavgiften är 7 procent och betalas för inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp (avgiftstaket). Med en lön på 8,07 inkomstbasbelopp blir, efter avdrag för avgiften, den pensionsgrundande inkomsten 7,5 inkomstbasbelopp[16] (intjänandetaket).

Inbetalningen av allmän pensionsavgift sker tillsammans med preliminärskatten. I den slutliga taxeringen görs dock en minskning av den förvärvsarbetandes slutliga skatt motsvarande beloppet för inbetald allmän pensionsavgift, vilket innebär att det i praktiken är staten som finansierar avgiften.

Ålderspensionsavgift

Med bruttoinkomsten som avgiftsunderlag i stället för pensionsgrundande inkomst blir avgiftssatsen naturligtvis lägre. 18,5 procent av pensionsgrundande inkomst motsvarar 17,21 procent av inkomsten före av-

---

[16] 8,07*0,93=7,5. Likaså: för en person med t.ex. 5 inkomstbasbelopp i lön blir den pensionsgrundande inkomsten 4,65 inkomstbasbelopp.

draget för allmän pensionsavgift. Det betyder att det återstår en avgift på 10,21 procent för arbetsgivaren att betala i ålderspensionsavgift. Det ska tilläggas att en anställd får full pensionsrätt även om arbetsgivaren inte har fullgjort sin inbetalning av ålderspensionsavgiften. För egenföretagare som inte betalat full avgift minskas däremot pensionsrätten i motsvarande mån. Ålderspensionsavgiften är en av delposterna i arbetsgivaravgifterna respektive egenavgifterna.

Statlig ålderspensionsavgift

För pensionsgrundande transfereringar betalar staten en statlig ålderspensionsavgift på 10,21 procent. För pensionsrätter av pensionsgrundande belopp svarar staten för hela avgiften. Den statliga ålderspensionsavgiften blir i det fallet 18,5 procent[17]. Ifråga om pensionsgrundande belopp är pensionsunderlaget och avgiftsunderlaget detsamma. Det pensionsgrundande beloppet är en fiktiv inkomst, som inte motsvaras av någon faktisk inkomst för den försäkrade. Beloppet ingår därför inte i underlaget för allmän pensionsavgift.

Så fördelas avgiftsinkomsterna

Den allmänna pensionsavgiften förs i sin helhet till inkomstpensionssystemet. Arbetsgivaravgiften (ålderspensionsavgiften) tas ut på hela lönesumman. Eftersom inkomstdelar över avgiftstaket 8,07 inkomstbasbelopp inte ger pensionsrätt betraktas den delen av avgiften som en skatt och förs till statens budget i stället för till pensionssystemet. Ålderspensionsavgiften under avgiftstaket och den statliga ålderspensionsavgiften fördelas mellan inkomst- och premiepensionssystemen.

Fördelningssystemets (dvs. inkomstpensionssystemets) avgifter går till AP-fonderna och finansierar samtida pensionsutbetalningar. Premiepensionsavgifterna förs till Riksgälden och placeras i räntebärande tillgångar tills den försäkrades premiepensionsrätt har fastställts i samband med taxeringen. Då placeras pengarna i de fonder som den försäkrade har valt alternativt i AP7 Såfa.

---

[17] Gäller även inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning. Ersättningen ingår inte i underlaget för allmän pensionsavgift.

Inbetalare och typ av avgiftsunderlag. Avgiftsuttag och vart avgiften förs

Inbetalare	Typ av avgiftsunderlag					
	Lön		Transfereringar		Fiktiv inkomst	
	Avgift	*Går till*	*Avgift*	*Går till*	*Avgift*	*Går till*
Försäkrad	7 %	Inkomstp	7 %	Inkomstp		
Arbetsgivare, egenavgifter	10,21%	Inkomstp Premiep*				
Staten			10,21%	Inkomstp Premiep	18,5%	Inkomtsp Premiep

*Avgift på lönedelar över taket går till statsbudgeten

Övergångsregler

Ålderspensionen är ett långsiktigt åtagande. De försäkrade kan ha anpassat sitt förvärvsaktiva liv efter rådande regler på så sätt att ekonomin som pensionär känns tryggad. Det reformerade reglerna för ålderspensionen införs därför successivt, med ökande påverkan på ålderspensionen ju yngre födelseårgång det handlar om.

Det regelsystem som beskrivits ovan gäller helt för personer födda 1954 eller senare. Ålderspensionärer födda 1937 eller tidigare får hela sin pension enligt det tidigare ATP-systemets regler. Personer födda 1938 får 4/20 av ålderspensionen intjänad med de nya reglerna och 16/20 av pensionen intjänad med de gamla ATP-reglerna. För dem födda 1939 gäller förhållandet 5/20 och 15/20, och så vidare till 19/20 och 1/20 för personer födda 1953.

Garantipensionen

Garantipensionen är ett direkt komplement till den allmänna inkomstgrundade pensionen. Den betalas ut till den som har tjänat in endast en låg pension eller ingen pension alls.

Garantipensionen är basen i det skattefinansierade grundskyddet för ålderspensionärer. Den som inte har tjänat in någon allmän inkomstgrundad pension alls får full garantipension. För den som har en låg inkomstgrundad pension ger garantipensionen en utfyllnad. Garantipensionens uppgift är att trygga konsumtionen utöver boendet. Det regelsystem som beskrivs här gäller för personer födda 1938 eller senare.

En översiktlig bild av garantipensionen

- Tjänas in genom bosättning och betalas ut till pensionärer bosatta i Sverige
- Avräknas mot allmän inkomstgrundad pension och änkepension
- Är prisindexerad
- Betalas ut tidigast från 65 års ålder
- Kvalifikationskrav: tre bosättningsår

Bosättningskrav

För rätt till full garantipension krävs att man har varit bosatt 40 år i Sverige mellan 25 och 64 års ålder, dvs. under hela denna period. Åren mellan 16 och 24 års ålder kan räknas som bosättningsår för den som samtidigt har tjänat in pensionsgrundande inkomst[18]. För den som varit bosatt i Sverige kortare tid än 40 år räknas pensionen i 40-delar av full garantipension[19]. Minst tre bosättningsår krävs för rätt till garantipension[20].

Garantipensionen betalas ut till pensionärer bosatta i Sverige, men kan även betalas ut vid bosättning i annat land främst inom EU/EES.

Inkomstprövningen

Garantipensionen är en pension för den som har låg allmän inkomstgrundad pension. Inkomstprövning görs således endast mot allmän pension. Garantipensionen avräknas mot svensk och utländsk allmän in-

---

[18] Gäller även den som uppburit inkomstrelaterad aktivitetsersättning.
[19] För intjänandet räknas i speciella situationer bosättningstid i tidigare hemland.
[20] Två av dessa år kan avse bosättning inom EU/EES-området.

komstgrundad egen intjänad pension och änkepension. I sammanhanget bortses från faktisk intjänad premiepension. Istället görs avräkningen som om hela den inkomstgrundade pensionen vore inkomstpension[21].

Förenklad administration är ett skäl till beräkningsmetoden.
Överföring av premiepensionsrätt eller val av efterlevandeskydd påverkar inte storleken på garantipensionen, utan beräkningen görs som om sådana val inte gjorts. Skälet är att om t.ex. överförd pensionsrätt ”kvittas” mot lägre garantipension så minskas överföringens betydelse för mottagaren. Tanken är inte heller att garantipensionen ska kompensera för pensionsrätt som överförts till partnern. Eftersom hänsyn bara tas till (en uppräknad) inkomstpension, uppnås automatiskt att val inom premiepensionen inte påverkar garantipensionens storlek.

Att premiepensionens värdeutveckling inte beaktas i garantipensionen är förstås positivt för pensionärer som lyckats bra i sina fondval – den högre avkastningen får pensionären alltid behålla ograverad. En pensionär med sämre värdeutveckling för sin premiepension än för inkomstpensionen förlorar däremot på beräkningsmetoden – garantipensionen blir lägre än om pensionärens faktiska förhållanden hade beaktats.

Indexering med prisbasbeloppet

Garantipensionen följer prisutveckligen: belopp och avräkningsintervall uttrycks i prisbasbelopp[22]. Det medför att garantipensionärerna inte får del av de reala inkomstförbättringar som har tillkommit en genomsnittlig förvärvsarbetande. Garantipensionen är alltså värdesäkrad men inte standardsäkrad.

Så beräknas garantipensionen

Full garantipension 2016 till en ensamstående pensionär är 7 952 kronor per månad före avdrag för skatt (2,13 prisbasbelopp per år). Till en gift pensionär är beloppet något lägre, 7 093 kronor (1,90 prisbasbelopp). Den inkomstgrundade pensionen reducerar garantipensionen i två steg.

En låg pension avräknar garantipensionen krona för krona. Den sammanlagda månadspensionen är med andra ord oförändrad 7 952 kronor respektive 7 093 kronor i detta första steg. Med låg pension menas i det

---

[21] Dvs. som om inkomstpensionen tjänats in med 18,5 procent istället för 16 procent.
[22] 2017 är prisbasbeloppet 44 800 kronor.

här fallet ett månadsbelopp på högst 4 704 kronor (årsbelopp 1,26 prisbasbelopp) för ensamstående respektive 4 256 kronor (1,14 prisbasbelopp) för gift pensionär.

I det andra steget hanteras pensionsdelar över dessa nivåer. I dessa högre intervall reduceras garantipensionen inte lika kraftigt. Endast 48 procent av den inkomstgrundade pensionen över 4 704 respektive 4 256 kronor minskar garantipensionen. Motivet för den mildare avräkningen är att minska marginaleffekten så att det ska löna sig att arbeta och tjäna in en högre inkomstgrundad pension. Personer med högre pension kan antas ha haft en mer varaktig anknytning till arbetsmarknaden och det bör också ge utslag i den sammanlagda ålderspensionen.

Inkomstgrundad pension minskar garantipensionen

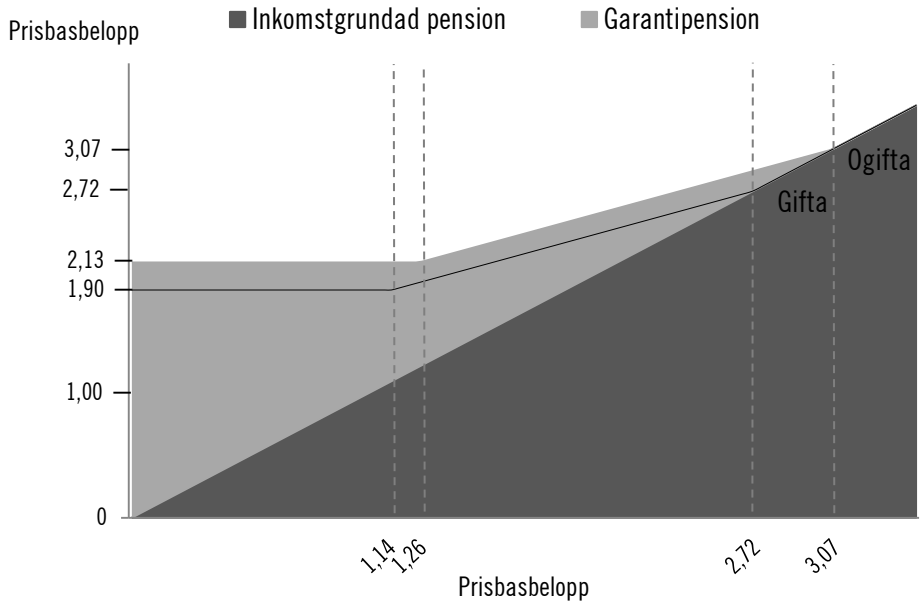

Uttagsålder 65 år

Garantipension kan tas ut från 65 års ålder. Senare uttag ger inte högre pension. Årsbeloppen 2,13 och 1,90 prisbasbelopp ligger fast oberoende av uttagsålder.

Garantipensionen betalas endast ut tillsammans med inkomstpensionen för den som har rätt till sådan pension. Inkomstpensionen kan tas ut före 65 års ålder och pensionen är då lägre än om den tagits ut först vid 65 år. Samordningen av inkomst- och garantipensionen är dock utformad så att

garantipensionen inte kompenserar för det tidiga uttaget. Garantipensionen beräknas alltid som inkomstpensionen tas ut från 65 års ålder. Inkomstpension intjänad efter 65 år reducerar också garantipensionen enligt principen att det är fullt möjligt att ta ut pension och fortsätta att arbeta.

Beskrivning av andra förmåner till ålderspensionärer

Vid sidan om den allmänna ålderspensionen (inkomst-, premie- och garantipension) finns ytterligare två förmåner, som är delar av grundskyddet för dem som fyllt 65 år: bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Bostadstillägget är en tilläggsförmån som vid behov kompletterar garantipensionen. Äldreförsörjningsstödet är i likhet med garantipensionen en utfyllnad respektive en egen förmån till den som varken har tjänat in inkomstgrundad pension eller rätt till garantipension. Både bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet är skattefria förmåner.

Därutöver har numera de flesta ålderspensionärer en avtalsbestämd tjänstepension. Reglerna för tjänstepensionen skiljer mellan avtalsområdena, men har stora likheter.

Efterlevandepension har nämnts i samband med premiepensionen. Inom socialförsäkringen i övrigt är det en förmån på väg att fasas ut för äldre – se vidare nedan.

Bostadstillägg

Nivån på garantipensionen är inte satt på en sådan nivå att den även ska täcka kostnad för boende. Bestämmelser om garantipensionens nivå m.m. förutsätter att det även ska finnas ett bostadstillägg inom grundskyddet för ålderspensionärerna. Bostadstillägget kan betalas ut från 65 års ålder till den som är bosatt i Sverige[23] och har hel ålderspension. Förmånen är inkomstprövad på hushållsnivå, den prövas mot hushållets inkomster och förmögenhet. Bostadstillägget uppgår som högst till 95 procent av bostadskostnaden upp till 5 000 kronor per månad. Därtill ges ett tilläggsbelopp på 340 kronor. Tilläggsbeloppet har ingen anknytning till bostadskostnaden, det har snarare karaktären av ett inkomstprövar konsumtionsstöd. Beloppen är fastställda i kronor, dvs. inte knutna till prisutvecklingen eller liknande.

Den som får bostadstillägg kan dessutom få särskilt bostadstillägg. Det särskilda bostadstillägget ger ett extra skydd för dem med hög hyra och ska säkerställa att pensionärens inkomster, efter avdrag för bostadskostnad, uppgår till en skälig levnadsnivå. När äldreförsörjningsstödet inför-

[23] I särskilda fall kan dispens ges för utbetalning vid bosättning utomlands.

des 2003 förlorade det särskilda bostadstillägget i betydelse för ålderspensionärer.

Äldreförsörjningsstöd

Äldreförsörjningsstödet är det yttersta skyddsnätet och ska garantera en skälig levnadsnivå för alla över 65 år efter det att bostadskostnaden är betald. De som kan komma i fråga för förmånen är främst pensionärer utan eller med mycket låg intjänad pension som inte får full garantipension på grund av kort bosättningstid.

Äldreförsörjningsstödet är inkomstprövat på hushållsnivå mot samma inkomstslag, inklusive förmögenhet, som bostadstillägget. Som inkomst räknas också utbetalt bostadstillägg. Prövningen görs mot inkomsterna efter avdrag för skatt. Bostadskostnadstaket är detsamma som för det särskilda bostadstillägget, 6 200 kronor. Äldreförsörjningsstödet är skillnaden mellan skälig levnadsnivå och pensionärens inkomster efter skatteavdrag och avdrag för bostadskostnaden (dock högst 6 200 kronor per månad).

Beloppet för skälig levnadsnivå är knutet till prisbasbeloppet. För en ensamstående pensionär motsvarar det 1,473 prisbasbelopp per år eller 5 500 kronor per månad 2017. För en gift pensionär gäller beloppen 1,204 prisbasbelopp respektive 4 495 kronor per månad.

Tjänstepension

Omkring 90 procent av de förvärvsarbetande har en tjänstepensionsförsäkring vid sidan av den allmänna pensionen. Tjänstepensionens utformning bestäms genom avtal mellan arbetsmarknadens parter och kan se olika ut inom olika avtalsområden. Gemensamt är, att i den mån det finns ett intjänandetak inom tjänstepensionsförsäkringen så är detta betydligt högre än intjänandetaket inom den allmänna försäkringen. Tjänstepensionen har därför särskilt stor betydelse för höginkomsttagare.

Även tjänstepensionens regler har reformerats inom de flesta områden. De förändringar som genomförts har gått i riktning mot att övergå till avgiftsbestämd pension och pension med individuell fondering, där den anställde kan välja mellan ett begränsat antal investeringsalternativ.

Tjänstepensionens betydelse för den enskilde kan exemplifieras med reglerna för privatanställda arbetare och tjänstemän[24]: För inkomster upp till 7,5 inkomstbasbelopp avsätts ett belopp motsvarande 4,5 procent av lönen till pension. För lönedelar över 7,5 inkomstbasbelopp är avsättningen 30 procent. Tjänstepensionen tjänas in från 25 års ålder.

Efterlevandepension till vuxna

Inom premiepensionen finns möjlighet att välja efterlevandeskydd. Det är den enda formen av efterlevandepension för äldre inom det allmänna systemet. Den tidigare änkepensionen är under utfasning med långsträckta övergångsregler. En kvinna kan fortfarande ha rätt till änkepension efter mannen, om paret har varit gifta sedan 1989. Änkepensionen samordnas dock med kvinnans intjänade egenpension.

Med de regler som nu gäller ges efterlevandepension ut som en omställningspension till efterlevande kvinna eller man. Förmånen är tidsbegränsad och ges endast ut till efterlevande som inte fyllt 65 år.

[24] Gäller tjänstemän födda 1979 eller senare.

Avslutande kommentar

Det allmänna pensionssystemet är konstruerat med en mycket hög grad av automatik och anpassar sig automatiskt efter förändrade finansiella förutsättningar. På så sätt skulle reglerna i princip kunna vara oförändrade under mycket lång tid. Omvärlden förändras dock och därmed förändras förväntningar och krav på samhällets skyddsnät – i det här fallet med ekonomiska villkor för äldre i tankarna. Det finns därför skäl att se över, och kanske omvärdera delar av, regelsystemet. Sådana analyser pågår sedan några år och berör nu främst premiepensionen och åldergränserna för uttag av ålderspension.

I *Orange rapport, Pensionssystemets årsredovisning*, som ges ut av Pensionsmyndigheten årligen, finns mer information att hämta om det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet. Till exempel: systemets funktionssätt, dvs. faktorer som påverkar systemet och på vilket sätt, systemets ställning idag och dess framtida utveckling i olika scenarier och beräkningsformler. En ordlista ingår också.

Några siffror 2015

Cirka 20 procent av befolkningen har ålderspension. Antalet ålderspensionärer uppgår till 2,1 miljoner personer. Antalet kommer att öka de närmaste åren bland annat till följd av den ökande medellivslängden, tiden som pensionär blir längre. Nästan alla ålderspensionärer har tjänat in en inkomstgrundad pension. En tredjedel av dem får utfyllnad från garantipensionen. Det är en betydligt större andel kvinnor än män som har del av grundskyddet, garantipension eller bostadstillägg. Det är en följd av hur förvävslivet har sett ut: kvinnor har haft ett lägre arbetskraftsdeltagande och en lägre arbetsinkomst.

År 2015	Antal förmånstagare		Utgifter, miljarder kr
	Kvinnor	Män	
Inkomstgrundad pension	1 074 287	983 280	273,5
Garantipension	612 155	158 033	15,8
Bostadstillägg	222 051	68 613	8,6
Äldreförsörjningsstöd	11 520	9 308	0,8

Socialdepartementet
103 33 Stockholm
regeringen.se

Artikel nr: S2016.020

Tryck Elanders Sverige AB 2016